

Atsiliepiant į teorinės archeologijos siūlomus tyrimo metodus, idėjas, šiame straipsnyje bus lyginamos V – VI a. Plinkaigalio ir Pagrybio kapinynus palikusios bendruomenės. Atsiribojant nuo šių kapinynų etninės priklausomybės tyrimų, buvo išsikeltas gerokai paprastesnis ir konkretesnis tikslas – palyginti Pagrybio ir Plinkaigalio kapinynus palikusias bendruomenes socialinės organizacijos aspektu, t. y. išsiaiškinti, ar galima išskirti aiškias socialines grupes minėtų bendruomenių viduje ir jas interpretuoti priskiriant joms socialines funkcijas. Autorės nuomone, tokio pobūdžio tyrimas yra reikšmingas keliais aspektais: pirmiausia Lietuvos archeologinėje literatūroje trūksta nedidelių bendruomenių socialinių tyrimų, antra, tokio pobūdžio tyrimų metu gauta informacija yra labai konkreti tiek laiko, tiek ir nedidelės teritorijos atžvilgiu, kas suteikia jai patikimumo, ir trečia, nedidelių bendruomenių socialinis tyrimas ir jų lyginimas tarpusavyje leidžia išvengti drąsių ir dažnai menkaverčių apibendrinimų, dėl kurių išnyksta net didžiausi praeities žmonių gyvensenos skirtumai.

Informatyviausias bendruomenių socialinės organizacijos tyrimo metodas, autorės nuomone, yra atskirų archeologinių artefaktų, jų grupių išskyrimas, remiantis konkrečios bendruomenės palikto kapinyno kontekstine medžiaga, bei šių interpretaciją kaip socialinės priklausomybės išraiška. Teorinės šio metodo prielaidos tokios: kiekvienas socialinis objektas (grupė žmonių, individuas) savo priklausomybę grupei (sluoksnui,

SOCIALINĖS ORGANIZACI- JOS SKIRTUMAI V–VI A. PAGRYBIO IR PLINKAIGALIO KAPINYNUS PALIKUSIOSE BENDRUOME- NĖSE

Reda Švelniūtė

luomui ir pan.) išreiškia pasirinktais (visai grupei vienodais) elementais, kurie gali būti labai įvairūs: papuošalas ar jo nešiosena, šukuosena, drabužis ar jo detalė, gyvensena ir panašiai. Kitaip sakant, beveik kiekvienas iš mūsų galime išvardyti kelis išoriškai matomus elementus, pagal kuriuos žmogų priskiriame kažkokiai grupei¹, pavyzdžiu, odiniai drabužiai, ilgi plaukai, dominuojanti juoda spalva – „metalistas“ ir panašiai.

Taigi žinant konkrečios bendruomenės palikto kapinyno kontekstinę medžiagą, pasitelkus statistinius skaičiavimus, galima bandyti ieškoti pasikartojančių atskirų archeologinių artefaktų ar jų grupių. Šiuos duomenis koreliuojant su įvairiais veiksniais (vieta kape, ryšiu su mirusiojo lytimi, amžiumi, bendru kapo radinių kiekiu, kontekstu ir pan.) galima bandyti išskirti atskirus kapus, jų grupes.

Plinkaigalio ir Pagrybio bendruomenės bus lyginamos remiantis kapų medžiaga, kas, be abejo, riboja galimų pastebėjimų apie abiejų bendruomenių socialinę sandarą ir jos apraiškas atskirose gyvenimo srityse tikslumą ir, žinoma, skaičių. Archeologinė gyvenviečių medžiaga šiuos duomenis ateityje papildys ir patikslins.

Bendruomenės socialinės organizacijos arba diferenciacijos tyrimui informatyviausi yra vyrių kapai, kadangi moterų ir vaikų kapų medžiaga tinkamesnė aptariant bendruomenės turtinę padėti.

Pradėsime nuo **Plinkaigalio kapinyno** vyrių kapų archeologinės medžiagos analizės. Šiame kapinyne buvo rasti 121 vyro palaikai, bet tik prie 17 iš jų rastos antkaklės (k. 2, 21, 50, 54, 180, 213, 228, 327, 329, 332, 336, 342, 356 – sidabrinės, k. 71, 201, 256 ir 266 – žalvarinės). Paaiškėjus, kad, išskyrus k. 213, visi išvardyti vyrių kapai pagal ikapių skaičių (6 – 12 ikapių viename kape) yra laikytini turtingais, pirmiausia jie ir bus tiriami. Taigi

detaliai išanalizavus šių kapų įkapes aiškiai išskiria penkių įkapų rinkinys – kirvis, peilis, diržo sagtis, segė bei sidabrinė antkaklė – randamas beveik visuose šiuose kapuose, išskyrus k. 201, 256 bei 266, taigi kapuose su žalvarinėmis antkaklémis. Kadangi išskirtas penkių įkapių kompleksas yra rastas 14 iš 17 kapų, vadinasi, to negalima laikyti atsitiktinumu. Šią prielaidą patvirtintų ir tai, kad šiuose kapuose buvo aptikta ir kitų įkapių: 5 kapuose rasta storagalių apyrankių, 4 kapuose – geriamųjų ragų apkalų, 6 kapuose – žiedų, bet šios įkapės nesudarė jokių pastovesnių derinių.

Analizuojant Plinkaigalio vyru kapų archeologinę medžiagą matyti, kad keletas įkapių kartojasi didžiojoje kapų dalyje, o tai, autorės nuomone, galėtų būti išskiriama kaip Plinkaigalio kapyno vyro „tradicinis kostiumas“, kurį sudarytų ne tik drabužiai, bet ir papuošalai, ginklai bei įrankiai. Autorė taip pat mano, kad su tokiu „kostiumu“ turėjo būti laidojami visi bendruomenės vyrams, be šių įkapių, buvo détos prabangos ir prestižinės įkapės, kas ir išskiria šiuos kapus iš bendro vyru kapų konteksto. Norint patikrinti šią prielaidą, reikia turtingais laikomuose vyru kapuose išskirto 4 įkapių (be antkaklės) komplekso „ieškoti“ likusiųose Plinkaigalio kapinyną palikusios bendruomenės vyru kapuose. Kalbant apie išskirtą įkapių kompleksą matyti, kad tai būtiniausiai aprangos elementai, t. y. lankinės segės (dažniausiai nešiotos lieta užkaba, kiek rečiau trikampe kojele segės), diržas, ką rodo randamos diržo sagtys, taip pat keletas ginklų – peilis ir kirvis. Kita vertus, šios įkapės galėtų būti interpretuojamos ir kaip darbo įrankiai – archeologinėje literatūroje vyrauja dvejopa šių radinių paskirtis.

Išskyrus vyru kapus su visu 4 įkapių kompleksu paaiškėjo, kad tokiu kapų yra 20, o tai yra 17% visų vyru kapų. Toliau anali-

zuojant likusius vyrų kapus buvo pastebėtas dėsningumas: kuriuose, kuriuose rasta lankinė segė, buvo ir bent dvi įkapės iš išskirto komplekso, o kapuose, kur rastas smeigtukas – kirvis, peilis ir diržas yra retos įkapės. Taip vyrų kapai pasiskirstė į dvi grupes:

- 1) kapai, kuriuose rasta: segė + dvi iš trijų (kirvis, peilis arba diržas) įkapių (iš viso 15 kapų),
- 2) kapai, kuriuose rasta: smeigtukas + viena dvi iš trijų (kirvis, peilis, diržas) įkapių,
arba smeigtukas + papuošalas,
arba tik smeigtukas (iš viso 27 kapai).

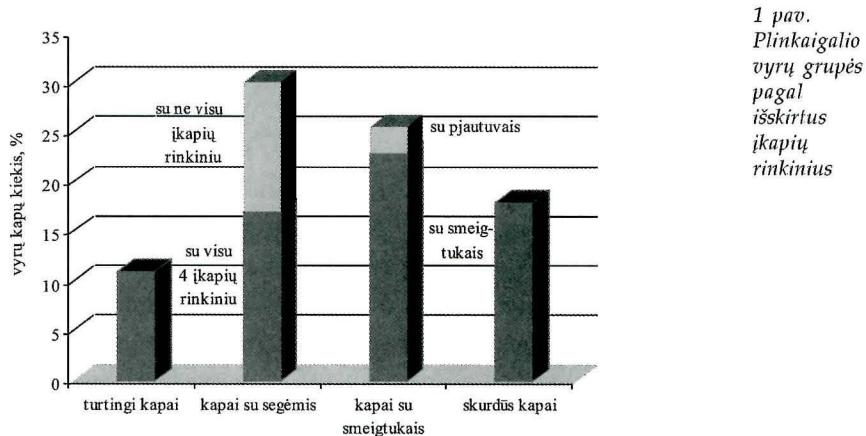
Analizuojant Plinkaigalio vyrų kapų medžiagą aiškėja, kad vyrų kapai su išskirtu visų 4 įkapių rinkiniu pasižymi dar papildomomis įkapėmis, tokią yra 12 iš 20 kapų (arba 60%). Panaši tendencija matoma ir kapų su segėmis grupėje (t. y. pirmas išskirtas punktas – kapai, kuriuose rasta segė + dvi iš trijų (kirvis, peilis arba diržas) įkapių) – 10 kapų iš 15 (arba 67%) buvo rasta po tris įkapes, likusiuose – po dvi įkapes. Taigi, manytume, būtų teisinga aukščiau minėtus vyrų kapus skaičiuoti bendrai, susiejant į vieną grupę, kuriai būdingi pagrindiniai radiniai: lankinė segė, kirvis/peilis/diržas.

Tuo tarpu, kapų grupėje su smeigtukais aiškiai matyti kitokia padėtis: didžiojoje dalyje kapų (12 iš 27, arba 44%) buvo rasta po 2 įkapes ir tik 4 kapuose po 3 įkapes (t. y. 15% visų šios grupės kapų). Apskritai kapai, kuriuose rasti smeigtukai, yra laikytini skurdžiai bendrame Plinkaigalio kapinyno vyrų kapų kontekste, kadangi vidutiniškai juose rasta po 1 – 3 įkapes. Prie šios vyrų kapų grupės būtų galima priskirti 3 kapus (k. 234, 257 ir 264), kuriuose buvo rasti peiliai – pjautuvai, kadangi ši įkapė yra būdinga būtent vyrų kapams su smeigtukais.

Taigi remiantis išskirto 4 įkapių komplekso – lankinė segė, kirvis, peilis ir diržas – buvimu arba jo nebuviimu (su keliomis aukščiau aprašytomis išlygomis), taip pat atsižvelgiant į įkapių kiekį viename kape, galima išskirti atskiras vyru grupes Plinkaigalio bendruomenėje, o pagal pastarosioms būdingas įkapes nusakyti jų pobūdį.

Procentinis išskirtų vyru grupių pasiskirstymas yra pateiktas 1 paveiksle ir atrodo gana įtikinamai bei nepriestarauja nusistovėjusioms normoms dėl atskirų socialinių grupių proporcių bendruomenėje.

Remiantis įkapių paskirtimi išskirtoms vyru grupėms galima „suteikti“ sąlyginus pavadinimus, kurie nusakytų tos grupės mirusiuju socialinį statusą. Taigi vyru, palaidotus su segėmis ir visu ar daliniu išskirtų įkapių kompleksu, sąlyginai galima vadinti vyrais kariais, kadangi remiantis Plinkaigalio kapinyno kontekstine archeologine medžiaga šie vyrai buvo gerai ginkluoti, t. y. palaidoti su kirviu, peiliu, kovos peiliu.

Tuo tarpu vyru kapu su smeigtukais grupė, matyt, gali būti interpretuojama kaip žemdirbiai, kadangi jai būdingos įkapės yra peilis, kirvis, pjautuvas bei vienas kitas papuošalas (išskyru lanckines seges). Kaip jau buvo minėta, kirvis bei peilis Lietuvos archeologijoje yra nurodomi kaip universalios įkapės, atsižvelgiant į kapinyno kontekstą interpretuojamos kaip vyro ginkluotės dalis arba darbo įrankiai. Kita vertus, šios grupės kapai pagal įkapių kiekį viename kape yra laikytini skurdesniais nei didžioji dauguma Plinkaigalio vyru kapų.

Trečiosios kapų grupės interpretacija gana sudėtinga, kadangi šiuose kapuose nebuvo rasta įkapių arba rasta 1 sunkiai interpretacijai pasiduodanti įkapė, pavyzdžiui, žiedas. Akivaizdu, kad tai pati neturtingiausia vyru dalis, bet jos socialinį statusą nusakyti komplikuota, nors vyrauja nuomonė, kad šiai grupei būtų galima priskirti vergus arba nelaisvuosius bendruomenės narius.²

Turtingiausiais laikytinus Plinkaigalio vyru kapus būtų galima skirti bendruomenės diduomenei. Reikia pasakyti, kad turtingiausi vyru kapai neišsiskyrė gausiais papuošalais ar prabangos detalėmis, atvirkščiai, šiuose kapuose rastos įkapės labai nedaug tesiskiria nuo vyrams kariams būdingų įkapių, t. y. juose rastas išskirtas 4 įkapių kompleksas, 2 – 3 papuošalai (apyrankė, segė, žiedas). Turtingiausius vyru kapus išskyre sidabrinės įkapės, antkaklės (kurios dažnai ir buvo sidabrinės), geriamujų ragų apkalai ir pentinai. Taigi peršasi mintis, kad Plinkaigalio bendruomenės diduomenei priklausę vyrai buvo palaidoti kaip karrai, karo vadai.

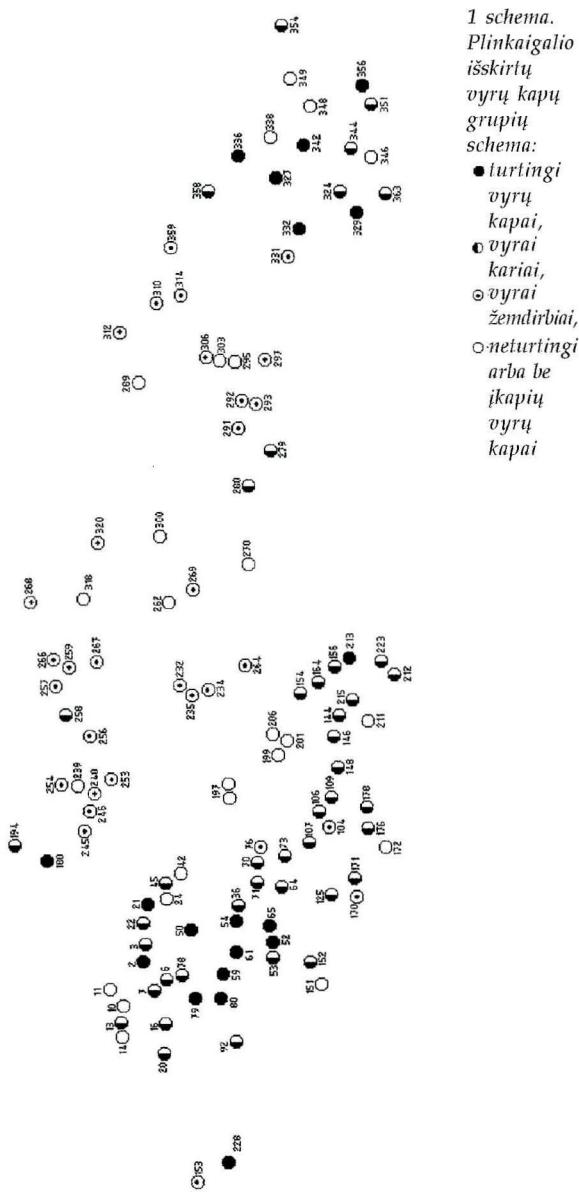
Siekiant patikrinti, ar išskirtos vidinės Plinkaigalio bendruomenės vyru grupės néra vien tik statistinių skaičiavimų rezultatas, pastarosios buvo perkeltos į Plinkaigalio kapinyno kapų schemą. Pastebėjus kelis dėsningumus, iš kapinyno schemos buvo išimti vaikų ir moterų kapai, kas leido susidaryti aiškesnį padė-

ties vaizdą (žr. 1 schema).

Schemoje matyti, kad statistiniai skaičiavimais išskirtos Plinkaigalio vyru grupės kauptinėje išsidėsto atskirose jų dalyse: vyrai kariai ir turtinėjantių vyru kapai telkiasi dviejose grupėse kapyno vakarinėje ir rytinėje dalyje, tuo tarpu vyru žemdirbių ir visiškai skurdžiai palaidotų vyru kapai yra centrinėje kapyno dalyje. Svarbu ir tai, kad pirmųjų dviejų vyru grupių kapai nėra susimaišę su likusiais vyru grupių kapais, taip pat kad apie turtinėjantių vyru kapus telkiasi vyru karių kapai.

Taigi 1 schemaje atsispindi Plinkaigalio kapinyną palikusios bendruomenės socialinė organizacija.

Pagrybio kapinyną paliku-sios bendruomenės vyru ka-pus analizuosime analogiš-kai, dėl to turėtų paaiškėti, ar šios abi bendruomenės – Plinkaigalio ir Pagrybio – buvo organizuotos taip pat. Pasak L. Vaitkuskienės, ty-

rinėjusios Pagrybio kapinyną, šios bendruomenės vyrai, atsižvelgiant į archeologinę medžiagą, gali būti skirstomi į 4 grupes: 1, 2 grupės – kariai raiteliai, 2, 3 – kitokia veikla užsiimančių vyraij, greičiausiai žemdirbiai³. Taigi Pagrybio kapinyną palikusi bendruomenė yra analogiškai organizuota Plinkaigalio kapinyną palikusiai bendruomenei. Straipsnio autorės tikslas nėra paneigtis L. Vaitkuskienės prielaidą dėl Pagrybio bendruomenės socialinės sandaros, bet pateikti kitokio pobūdžio tyrimo metodui gautus rezultatus ir iškelti savas prielaidas, kurios, pasakysime iš karto, yra skirtinges.

Pirmiausia, kas krenta į akis tiriant Pagrybio kapinyno vyrų kapus, yra kapai su žirgų aukomis, dažniausiai tai yra žirgo galva ir galūnės⁴. Iš 70 kapų (neįskaičiuoti kapai visai be įkapių) 27 vyrų kapai buvo rasti su žirgų aukomis, t. y. 39% visų vyrų kapų su įkapėmis. Taigi detalesnė vyrų kapų analizė bus pradėta būtent nuo Pagrybio vyrų kapų su žirgų aukomis.

Detaliai išanalizavus matyti, kad šioje kapų grupėje randami įkapėmis turtingiausi Pagrybio vyrų kapai: k. 193, kuriame rasta 13 įkapių, k. 85 – 12 įkapių, k. 215 – 10 įkapių bei k. 146 ir 156 – po 8 įkapes. Bet peržiūrėjus likusius kapus aišku, kad daugumoje kapų su žirgų aukomis vyrauja 1 – 4 įkapių kiekis, šis įkapių kiekis Pagrybio vyrų kapuose buvo rastas net 69% visų vyrų kapų. Taigi kapai su žirgų aukomis įkapių kiekiu viename kape analizės duomenimis neišsiskiria iš viso vyrų kapų konteksto (išskyrus, žinoma, tuos 5 turtingiausius kapus). Tai patvirtina ir statistiniai apskaičiavimai: buvo bandoma nustatyti ryšį tarp kapų su žirgų aukomis ir įkapėmis turtingų kapų. Skaičiavimai parodė, kad ryšio tarp išskirtų bruožų nėra ($A = -0,5$, $K = -0,2$). Taigi reikia analizuoti vyrų kapuose rastų įkapių rūšis ir pabandyti išskirti, jei tai įmanoma, Pagrybio vyrų kapams būdingą įkapių rinkinį ir vyrų kapų grupes. Tai bus daroma taip: pir-

miausia bus analizuojami turtingiausių vyru kapai, kadangi juose, autorės nuomone, lengviausiai galima išskirti tradiciškai bendruomenės vyru kapams būdingas įkapes. Ši prielaida yra grindiama tuo, kad turtingiausiuose įkapių vyru kapuose galėjo būti dedamas visas bendruomenės vyru būdingas įkapių rinkinys ir prestižo ar prabangos detalės. Žinoma, šis teiginys turi keletą išimčių, pavyzdžiui, turtingiausiuose vyru kapuose gali dominuoti papuošalai, o ginklų gali būti vos keletas, bet vyru kapų archeologinės medžiagos kontekste tai bus aiškiai matyti.

Kaip jau ne kartą buvo minėta, Pagrybio kapinyne kaip turtingi yra išskiriami 6 kapai (k. 85, 146, 156, 184 (kapas be žirgo aukos, bet tame rastos 10 įkapių, iš kurių pentinas ir žąslai), k. 193 ir k. 215) ir, kaip paaikėja analizuojant jų įkapes, galima išskirti radinių kompleksą, pasikartojančią visuose šiuose kapuose. Ginkluotę šiuose vyru kapuose sudaro 1 arba 2 ietys, kalavijas (k. 156 šios įkapės nebuvo), visuose kapuose buvo rasti peiliai, 3 kapuose buvo rasti kirviai. Taip pat šiuose kapuose rasta žąslų bei pentinų (išskyrus k. 146 ir k. 215, nors žirgo auka yra). Papuošalų rūšys minimuose vyru kapuose taip pat kartojaasi – tai segės ir žiedai.

Reikia pasakyti, kad dviejuose kapuose (k. 85 ir 184) buvo rasti geriamujų ragų apkalai, o kape 85 – ir sidabrinė antkaklė tordi-ruotu lankeliu su kabliuku ir kilpele.

Taigi atsižvelgiant į turtingiausiais laikytinuose Pagrybio vyru kapuose išskirtą radinių rinkinį, t. y. žirgo auką, 1 – 2 ietis, kalaviją, peilių, segę ir žiedą (dažnai 2 žiedus), bus analizuojami Pagrybio bendruomenės vyru kapai su 5 – 7 įkapėmis kape (k. 61, 62, 73, 76 B, 92, 134, 135, 142, 145, 158, 163, 169, 211). Šis įkapių kiekis yra didesnis nei rastas 69% visų vyru kapų, t. y. kape po 1 – 4 įkapes. Taigi iš 13 vyru kapų su 5 – 7 įkapėmis tik penkiuose buvo rasti kalavijai (viename kape – kovos peilis),

devyniuose – ietigaliai, aštuoniuose – kirviai, šešiuose – peiliai. Jei kalbėsime apie papuošalus, tai išskirtujų segių bei žiedų šiuose kapuose taip pat buvo reta: segių rasta šešiuose kapuose, o žiedų – 5. Akivaizdu, kad iš turtingiausiuose kapuose išskirto radinių komplekso kiek mažesnį ikapių kiekį turinčiuose kapuose buvo rasti tik atskiri ginkluotės bei papuošalų elementai.

Analizuojant likusius Pagrybio vyru kapus, matyti, kad didžioji dauguma vyru palaidoti vos su vienu ginklu, dažniausiai ietimi. Taigi aiškėja, kad Pagrybio kapinynas „nepasiduoda“ analogiškai Plinkaigalio kapinyno analizei, kas leidžia daryti prielaidą apie kitokią Pagrybio kapinyną palikusios bendruomenės socialinę organizaciją, taip pat verčia ieškoti kito metodo bendruomenės sandarai nustatyti.

Taigi reikia grįžti prie išskirtinio Pagrybio kapinyno vyru kapų bruožo – žirgų aukų. Iš 90 Pagrybio kapinyne palaidotų vyru mažiau nei trečdalies, t. y. 27, buvo palaidoti su žirgo aukomis, kas sudaro 30% visų vyru kapų. Aišku, kad žirgų aukos Pagrybio kapinyną palikusioje bendruomenėje turėjo „išskirtinę reikšmę“, kitu atveju jų būtų rasta visuose kapuose. Svarbu bandyti nustatyti, kokia tai galėjo būti reikšmė, ką „pasako“ žirgo auka apie vyra, kurio kape ji buvo rasta.

Kaip buvo minėta, vyru kapų su žirgų aukomis grupė bendrame Pagrybio vyru kapų kontekste neišsiskyrė kaip turtingi ikapėmis, nors tarp jų rasta turtingiausiu vyru kapų, bet daugiausia rasta po 1–3 ikapes arba iš viso nerasta jokių ikapių. Taigi ši grupė negali būti tiesiogiai siejama su turtingiausia bendruomenės dalimi, ir žirgo auka tiesiogiai nenurodo į mirusiojo turtingę padėtį.

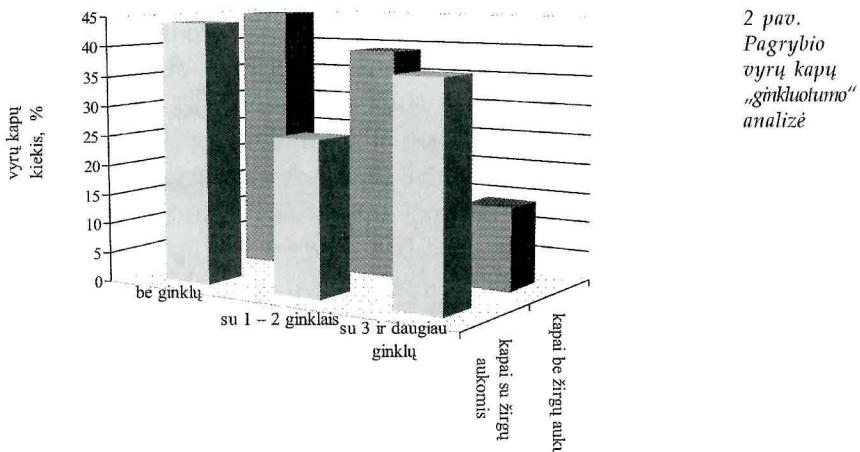
Taip pat nepavyko išskirti bendro ikapių rinkinio, pasikartojančio visuose vyru kapuose su žirgų aukomis, kas leidžia daryti

prielaidą, jog nebuvo nusistovėjusio „kostumo“, kuris išskirtų atskirą vyru grupę iš bendro Pagrybio bendruomenės konteksto, bet tik atskiras artefaktas – žirgo auka.

Lieka nepatikrinta dar viena prielaida: gal vyru kapai su žirgų aukomis bendrame Pagrybio kapinyno kontekste išsiskiria ginkluote, t. y. šiuose kapuose ginklų rasta daugiau ir dažniau nei kituose vyru kapuose, kas galėtų nurodyti į šių vyru kaip karių statusą bendruomenėje.

Siekiant kuo išsamesnio bei aiškesnio vaizdo buvo sudarytas grafikas, kuriame atispindi Pagrybio kapinyno vyru kapų su žirgų aukomis ir vyru kapų be jų „ginkluotumo“ analizės rezultatai (žr. 2 paveikslą).

Remiantis 2 pav. pateiktais duomenimis, galima pateikti kelis teiginius: pirma, ginkluotų ir beginklių vyru procentas tiek vyru kapuose su žirgų aukomis, tiek ir kapuose be jų yra beveik vienodos, t. y. atitinkamai 56 ir 55% (ginkluotų vyru kapai) bei 44 ir 45% (beginklių vyru kapai); antra, kaip matyti iš 2 pav.,

vyrų kapuose be žirgų aukų dažniausiai pasitaikantis ginklų kiekis buvo 1 – 2, tuo tarpu kapuose su žirgų aukomis – 3 ir daugiau ginklų viename kape; trečia, pusė Pagrybio vyru, palaidotų su žirgų aukomis, buvo beginkliai. Turima informacija rodo, kad žirgo auka tiesiogiai „nenurodo“ ir į vyro kario statusą.

Turint išsamius 2 pav. duomenis, buvo nuspresta juos perkelti į Pagrybio kapinyno vyru kapų schemą (žr. 2 schemą). Sužymėjus gautus analizės rezultatus schemaje, matyti, kad situacija yra visai kitokia nei Plinkaigalio kapinyno schemaje – atskirų vyru kapų grupės čia neišsiskiria. Taip pat į atskirą grupę aiškiai neišsiskiria kapai su žirgų aukomis, jų randama visame kapinyne. Reikėtų atkreipti dėmesį į dvi kiek nuošaliau nuo viso kapinyno

2 schema.

Pagrybio
kapinyno
vyru kapų
schema:

vyru kapai su žirgų
aukomis:

- su 3 ir daugiau ginklų,
- su 1, 2 ginklais,
- be ginklų;

vyru kapai be žirgų
auku:

- su 3 ir daugiau ginklų,
- su 1, 2 ginklais,
- be ginklų

rastas vyrių kapų grupeles, t. y. pirmą – k. 156, 157, 158, 159 ir 161 ir antrą – k. 215, 212, 211, 213, 173, 174, 149 ir 142.

Matyti, kad pirmoje kapų grupėje trys vyrai buvo palaidoti su žirgų aukomis, vienas (k. 158) – su raiteliams būdingomis įkapėmis, bet be žirgo aukos. Tik viename šios grupės kape nebuvo rasta ginklų (k. 161), bet vyras palaidotas su žirgo auka.

Antrojoje kapų grupėje taip pat matyti, kad 4 iš 8 vyrių buvo palaidoti su žirgų aukomis, vienas (k. 212) – su raiteliams būdingomis įkapėmis. Triguose iš šios grupės kapų nebuvo rasta ginklų. Tieki šioje vyrių kapų grupėje, tiek ir pirmoje buvo rasta vyrių kapų su žirgo aukomis bei dideliu ginklų kiekiu.

Įdomi yra 4 kapų su žirgų aukomis (k. 3, 23, 28, 30) grupė kapinyno pietinėje dalyje. Šiuose kapuose nebuvo rasta ginklų, be ginklių vyrių kapų be žirgų aukų rasta į pietus nuo jų (k. 24, 44–48).

Taigi socialinės Pagrybio kapinyną palikusios bendruomenės vyrių kapų analizės rezultatai nėra tokie aiškūs ir iškalbingi kaip Plinkaigalio kapinyno vyrių kapų atveju.

Analizuojant Pagrybio kapinyno vyrių kapus buvo bandyta: išskirti įkapių rinkinių, kurį galima būtų atsekti dalyje vyrių kapų koreliuoti vyrių kapus su žirgų aukomis ir šiuose kapuose rastus įkapių kiekius, taip pat tikrinta prielaida dėl ginklų pobūdžio ir kiekio kapuose su žirgų aukomis ir kapuose be jų, pagaliau buvo analizuojama Pagrybio vyrių kapų schema siekiant „atrasti“ savo vieta ar tankumu išsiskiriančias kapų grupes. Deja, iškeltois prielaidos nebuvo patvirtintos, todėl jau trečią kartą tenka grįžti prie žirgų aukų Pagrybio kapinyno vyrių kapuose. Nors žirgų aukų koreliacija su pasirinktais veiksniais nebuvo sėkminga, Pagrybio vyrių kapų archeologinės medžiagos kontekstas leidžia daryti prielaidą, kad būtent žirgų aukos yra tas artefaktas, kuris yra reikšmingas ieškant Pagrybio kapinyną palikusios ben-

druomenės socialinės sandaros. Teorinės šios išvados prielaidos yra šios: išskirtinę socialinę padėtį bendruomenėje užémės žmogus nebūtinai turėjo būti turtinges ir nebūtinai turėjo būti palaidotas su gausiomis įkapėmis. Išskirtinę mirusiojo padėtį gali „liudyti“ kompleksas įkapių arba vienas archeologinis radinys, atsižvelgiant į konkrečioje bendruomenėje egzistavusias socialines taisykles, normas ir atskiriems daiktams suteiktas vertes. Taigi kalbant apie Pagrybio kapinyną palikusią bendruomenę galima pasakyti, kad joje egzistavo išskirtinę padėtį bendruomenėje užimanti vyru grupė, kurios aiškesnį pobūdį sunku nusakyti. Iš šios grupės išsiskiria keli vyru kapai, kurie pagal įkapių rūšis bei kiekį galėtų būti išskirti kaip bendruomenės vadai, o atsižvelgiant į ginklų gausą jų kapuose – karo vadais.

Pabaigoje belieka konstatuoti, kad analizuojant V – VI a. Plinaičiausiai ir Pagrybio kapinynus palikusių bendruomenių socialinę sandarą ir lyginant bendruomenes matyti, kad maždaug 85 km atstumu viena nuo kitos gyvenusios bendruomenės skiriasi tiek savo vidine organizacija (socialine diferenciacija), tiek atskirų artefaktų, „per kuriuos buvo išreiškiamos“ socialinės reikšmės, pasirinkimu.

Išnašos

- ¹ McElreath R., Boyd R., Richerson P. J. Shared Norms and the evolution of ethnic markers. *Current Anthropology*, Vol. 44, No 1, 2003, p. 122–129.
- ² Michelbertas M. *Paragaudžio pilkapynas*. Vilnius, 1997; Gimbutienė M. *Baltai prieistoriniai laikais*. Vilnius, 1985, p. 104–106.
- ³ Vaitkuskienė L. Pagrybio kapinynas. *Lietuvos archeologija*, t. 13. Vilnius, 1995, p. 160–161.
- ⁴ Ten pat, p. 73–76.

The main goal of this article is a comparison of social organization in communities that have left graveyards of Pagrybis and Plinkaigalis, i.e. defining whether it is possible to reveal distinctive social groups inside the above communities and make interpretations by assigning social functions to them. Archaeological material of male graves in the graveyards of Plinkaigalis and Pagrybis shall be analyzed.

Using appropriate calculations, a complex of 4 artefacts was distinguished from the archaeological material of male graves of Plinkaigalis graveyard: arch brooch, axe, knife and belt. Existence or non-existence of this complex of artefacts (with several exceptions defined in the text) in a male grave and a certain number of artefacts in a grave let us distinguish internal male groups of the community that have left Plinkaigalis graveyard and define their social type according to the inherent carements. Distinguished groups of males can be clearly seen in the general scheme of male graves in Plinkaigalis graveyard.

The same method was used for analysis of archeological material of male graves of Pagrybis graveyard: attempt was made to distinguish a set of artefacts to be found in some male graves, correlate male graves with horse sacrifice and quantity of carements found in these graves. An assumption on the type and quantity of guns in the graves with horse sacrifice and graves without them was verified. Finally, the scheme of male graves of Pagrybis graveyard was analyzed aiming to "find" groups of graves distinguished by their location or density. Unfortunately, assumptions were not true. Thus the context of the archeological material of Pagrybis male graves allows for the assumption that horse sacrifice in the community that have left Pagrybis graveyard is an artifact, which is most important looking for a

Difference of social organization in Vtn – VI th C communities that have left graveyards of Pagrybis and Plinkaigalis

Reda Švelniūtė

Summary

social structure of the community. On the other hand, it is obvious that the community that has left Pagrybis graveyard was not that much “disunified” in the social aspect as the community of Plinkaigalis.

It may be concluded that communities of different social structure existed in Vth-VIth centuries.